TEMĂ-CHEIE[1]
Protestele în masă
Dreptul la un proces echitabil

(Ultima actualizare: 28.02.2025)

Introducere

Conform jurisprudenței Curții, cerințele generale de echitate prevăzute la art. 6 se aplică tuturor proceselor penale, indiferent de tipul infracțiunii în cauză [*Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2016, pct. 252]. În consecință, se aplică și în cazul protestelor în masă.

În această privință, Curtea s-a bazat pe criteriile *Engel* pentru a stabili existența unei acuzații în materie penală și, în cele din urmă, aplicabilitatea art. 6 în cadrul procedurilor administrative, care, în practică, sunt adesea instituite împotriva protestatarilor (*Kasparov și alții împotriva Rusiei*, 2013; *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018; *Mikhaylova împotriva Rusiei*, 2015).

În unele cazuri, problemele legate de respectarea garanțiilor procedurale în cadrul procedurilor penale (administrative) împotriva protestatarilor sunt examinate precum aspectele procedurale ale unui capăt de cerere formulat în temeiul art. 11. În această privință, Curtea constată că, în esență, capătul de cerere formulat în temeiul art. 6 se referă la pretinsa încălcare a dreptului reclamantului la libertatea de întrunire și că acesta ar trebui examinat din perspectiva art. 11 din Convenție (de exemplu, *Gülcü împotriva Turciei*, 2016, pct. 75). Cu toate acestea, din perspectiva art. 6 deficiențele procedurale sunt adesea considerate a fi de așa natură încât să justifice o examinare separată în temeiul art. 6 (de exemplu, *Huseynli și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2016, pct. 96 și 112-118).

Principii extrase din jurisprudența actuală

În contextul protestelor în masă, atunci când se confruntă cu diverse acuzații de încălcare a dreptului la un proces echitabil, Curtea examinează, pe rând, fiecare dintre diversele motive care stau la baza capetelor de cerere pentru a stabili dacă procedura, privită în ansamblu, a fost echitabilă (*Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2015, pct. 75).

În practică, protestatarii sunt adesea urmăriți penal în cadrul unor procese rapide. Curtea a considerat că recurgerea la astfel de proceduri, atunci când se stabilește o „acuzație în materie penală", nu contravine în sine art. 6, atât timp cât procedura asigură măsurile de protecție și garanțiile necesare (a se vedea *Borisova împotriva Bulgariei*, 2006, pct. 40).

Este, în special, vorba de următoarele măsuri de protecție și garanții (*ibid.*; *Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2015, pct. 77; *Butkevich împotriva Rusiei*, 2018, pct. 92):

[1] Întocmită de Grefă. Nu obligă Curtea.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

- Informarea completă și detaliată a pârâtului/pârâtei cu privire la acuzațiile care i se aduc și, în consecință, cu privire la încadrarea juridică ce ar putea fi reținută de instanță în materie [art. 6 § 3 lit. a)];
- Timpul și înlesnirile necesare pentru a-și pregăti apărarea [art. 6 § 3 lit. b)];
- Dreptul de a participa efectiv la examinarea probelor și la audierea martorilor [art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. d)] (*Butkevich împotriva Rusiei*, 2018, pct. 91-103; *Mushegh Saghatelyan împotriva Armeniei*, 2018, pct. 200-212; *Olga Kudrina împotriva Rusiei*, 2021, pct. 38-41);
- În sens mai larg, principiul egalității armelor în special în ceea ce privește posibilitatea pârâtului/pârâtei de a-și prezenta propria versiune referitoare la circumstanțele arestării sale în timpul unui protest (*Kasparov și alții împotriva Rusiei*, 2013, pct. 63-69; *Navalnîi și Gunko împotriva Rusiei*, 2020, pct. 69-70);
- Dreptul la o hotărâre motivată în mod corespunzător (art. 6 § 1) [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 83-84].

În acest context, pot apărea probleme și din perspectiva imparțialității instanței, dacă organul de urmărire penală nu se înfățișează la procedura (administrativă) privind infracțiunile pretins săvârșite în timpul protestelor (*Elvira Dmitriyeva împotriva Rusiei*, 2019, pct. 103-105). Curtea a constatat că absența organului de urmărire penală a avut efect asupra funcționării prezumției de nevinovăție în timpul procesului și, în consecință, asupra imparțialității instanței de judecată și viceversa (*Karelin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 69-84).

Curtea a subliniat, de asemenea, importanța accesului prompt la un avocat [*Beuze împotriva Belgiei* (MC), 2018]. În contextul protestelor în masă, problema lipsei de acces la un avocat poate apărea odată cu arestarea și primul interogatoriu sau în legătură cu procedurile ulterioare îndreptate împotriva protestatarului (*Mikhaylova împotriva Rusiei*, 2015; *Huseynli și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2016, pct. 125-134).

Exemple notabile

- *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018 – hotărâri judecătorești care nu se bazează pe o evaluare acceptabilă a faptelor relevante, întrucât au luat în considerare doar versiunea poliției cu privire la evenimente;
- *Kasparov și alții împotriva Rusiei*, 2013 – privind încadrarea juridică națională a contravenției privind încălcarea normelor de organizare a demonstrațiilor;
- *Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2015 – cu privire la lipsa de timp și de înlesniri necesare pentru ca reclamantul să își pregătească apărarea;
- *Karelin împotriva Rusiei*, 2016 – absența organului de urmărire penală, care a avut efect asupra prezumției de nevinovăție a reclamantului și asupra dreptului la un proces echitabil în general;
- *Butkevich împotriva Rusiei*, 2018 – reclamantului nu i s-a oferit posibilitatea de a contesta declarațiile martorilor, care au fost constituite exclusiv din rapoartele întocmite de poliție în faza premergătoare procesului;
- *Navalnîi și Gunko împotriva Rusiei*, 2020 – privind refuzul instanțelor naționale de a verifica explicația celui de-al doilea reclamant cu privire la circumstanțele arestării.

Recapitularea principiilor generale

- *Butkevich împotriva Rusiei*, 2018, pct. 86-90:
- *Karelin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 72-84;
- *Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2015, pct. 74-77;

- *Kasparov și alții împotriva Rusiei*, 2013, pct. 39-45.

Trimiteri suplimentare

Alte teme-cheie:

- Martorii absenți și alte restrângeri ale dreptului de a interoga martorii (art. 6, aspect penal)
- Accesul la un avocat (art. 6, aspect penal)
- Prezumția de nevinovăție (art. 6, aspect penal)
- Epuizarea căilor de atac interne/respectarea regulii termenului de patru luni (art. 6, aspect penal)
- Renunțarea la garanțiile unui proces echitabil (art. 6, aspect penal)

PRINCIPALELE TRIMITERI JURISPRUDENȚIALE

Hotărâri de principiu:

- *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), nr. 29580/12 și 4 altele, 15 noiembrie 2018 [neîncălcarea art. 6 § 1 în ceea ce privește procedura administrativă referitoare la evenimentele din 5 martie 2012; încălcarea art. 6 § 1 în ceea ce privește celelalte șase seturi de proceduri).

Alte cauze:

- *Borisova împotriva Bulgariei*, nr. 56891/00, 21 decembrie 2006 [încălcarea art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. a), b) și d) din cauza inechității procedurilor împotriva reclamantei și a nerespectării dreptului la apărare];
- *Kasparov și alții împotriva Rusiei*, nr. 21613/07, 3 octombrie 2013 (încălcarea art. 6 în ceea ce îi privește pe primii opt reclamanți);
- *Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, nr. 60259/11, 15 octombrie 2015 (încălcarea art. 6 § 1 și art. 6 § 3);
- *Mikhaylova împotriva Rusiei*, nr. 46998/08, 19 noiembrie 2015 [încălcarea art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. c)];
- *Gülcü împotriva Turciei*, nr. 17526/10, 19 ianuarie 2016 (încălcarea art. 11);
- *Huseynli și alții împotriva Azerbaidjanului*, nr. 67360/11 și alte 2 cereri, 11 februarie 2016 (încălcarea art. 6 § 1 și art. 6 § 3 în privința tuturor celor trei reclamanți);
- *Karelin împotriva Rusiei*, nr. 926/08, 20 septembrie 2016 (încălcarea art. 6 § 1 în privința cerinței de imparțialitate);
- *Butkevich împotriva Rusiei*, nr. 5865/07, 13 februarie 2018 (încălcarea art. 6 § 1 în privința cerinței de imparțialitate obiectivă și în ceea ce privește cerința de echitate);
- *Elvira Dmitriyeva împotriva Rusiei*, nr. 60921/17 și 7202/18, 30 aprilie 2019 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Mushegh Saghatelyan împotriva Armeniei*, nr. 23086/08, 20 septembrie 2018 (încălcarea art. 6 § 1 în privința echității procesului reclamantului);
- *Navalnîi și Gunko împotriva Rusiei*, nr. 75186/12, 10 noiembrie 2020 [încălcarea art. 6 § 1 în ceea ce privește echitatea procedurii administrative pentru fiecare reclamant];
- *Olga Kudrina împotriva Rusiei*, nr. 34313/06, 6 aprilie 2021 [încălcarea art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. d) în legătură cu neaudierea martorilor apărării de către instanțele naționale].